

بررسی و شناسایی مولفه های توسعه پایدار شهری

امین کرباسی سلماسی^۱

چکیده:

هدف: بررسی و شناسایی مولفه های توسعه پایدار شهری می باشد
روش تحقیق: به صورت توصیفی و تحلیلی و استدلالی می باشد و از منابع و متون معتبر کتابخانه‌ای،
استنادی و شبکه جهانی اینترنت نیز استفاده شده است. از نظرات ۲۳ نفر از متخصصان و کارشناسان
خبره در این حوزه و اساتید دانشگاهی نیز برای تایید و افزایش غنای نتایج کمک گرفته شده است.
همچنین از روش دلفی تعدیل شده برای تایید مولفه ها استفاده گردید.

نتیجه گیری: بررسی ها نشان می دهد مدل دارای ۱۲ مولفه زیر می باشد که مدیران شهری، با
استفاده از این مولفه ها می توانند در توسعه پایدار شهری به شیوه علمی و صحیح سهیم باشند. و از
نتایج آن در شهر بهره مند شوند.

۱- جمعیت ۲- موقعیت اقتصادی ۳- تغییر اقلیم ۴- کیفیت هوا ۵- کیفیت آب طبیعی ۶- جامعه باز ۷-
برنامه ریزی یکپارچه و واحد ۸- توانایی و پتانسیل نوآوری و ابداع ۹- زیرساخت منطقه ای ۱۰- سرمایه
اجتماعی ۱۱- آموزش ۱۲- امنیت

واژگان کلیدی: توسعه پایدار- محیط زیست- کیفیت هوا

^۱ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری

مقدمه

توسعه پایدار شهری

شهر پایدار شهری است که دارای آن چنان پایه ی اقتصادی باشد که اساس اشتغال و پایه اقتصادی شهر را تشکیل دهد. پایداری در شهر برای اینکه از اعتبار و ارزش لازم برخوردار باشد، باید جنبه های اجتماعی را نیز دربرگیرد. منظور، ایجاد و حمایت از محیط های انسانی فعال، فضاهای زنده و شهرهایی است که کیفیت بالایی را برای زندگی شهروندان فراهم نماید. حس مکان نیز بعد مهمی از پایداری است. پایداری باید به ایجاد جامعه ای مبتنی بر عدالت و برابری بینجامد. باید توجه داشت که شهر پایدار باید برای همه افراد اعم از نژاد، فرهنگ، سن، شغل و درآمد یکسان بوده و تنوع اجتماعی و فرهنگی را ترکیب نماید. اولین مرحله ی مهم در هر شهر این است که تعداد شاخص که نمایانگر وضع موجود شهر از نظر پایداری یا ناپایداری باشد، تهیه گردد. نظیر این کار در شهر سیاتل آمریکا انجام شده و برای شهرهای ایران نیز در حال تهیه است. مفهوم شهر پایدار مفهومی بسیار ارزشمند و نوید بخش است. آلودگی، ازدحام و شلوغی، بی هویتی، بیگانگی، بی روحی و دوری از طبیعت را از شهر می گیرد و محیط هایی قابل پیاده روی، فعال، پرتحرک و متصدی تحویل می دهد. پایداری و شهر پایدار یک جانشین موجه و معقول برای شهرسازی قرن بیستم است. (جنگجو، ۱۳۸۲)

متصدی شهر پایدار، وزارت بهداشت و درمان می باشد. (شیخی، ۱۳۸۰)

نظریه توسعه پایدار

واژه توسعه ی پایدار را اولین بار به طور رسمی برانت لندن در سال ۱۹۸۷ در گزارش (آینده مشترک ما) مطرح کرد. این واژه در مفهوم گسترده ی آن به معنی در اداره و بهره برداری صحیح و کارا از صنایع پایه، طبیعی، مالی و نیروی انسانی دستیابی به الگوی مصرف مطلوب است که با به کارگیری امکانات فنی و ساختار و تشکیلات مناسب برای رفع نیاز نسل امروز و آینده به طور مستمر و رضایت بخش امکان پذیر می شود. (زیاری، اصول و روش های برنامه ریزی منطقه ای، ۱۳۷۸)

بیان مسأله:

توجه به مسائل زیست محیطی در سطح جهانی، پس از تشدید فعالیت های آلوده کننده در دهه های ۱۹۶۰-۱۹۵۰ آغاز شد. در سال (۱۹۶۸) مجمع عمومی سازمان ملل متحد تصمیم به برگزاری کنفرانس بین المللی محیط زیست گرفت. به دنبال آن اولین کنفرانس جهانی در ژوئن ۱۹۷۲ در استکهلم برگزار شد. حاصل کار کنفرانس صدور بیانیه ی محیط زیست انسانی و با تأسیس سازمان های بین المللی زیست محیطی است. در نتیجه این کنفرانس، کمیته ی محیط زیست تأسیس شد. این کمیته به ریاست برانت لندن، مسائل و برنامه های زیست محیطی جهان را بررسی و در سال ۱۹۸۷، گزارش آینده مشترک ما را به سازمان ملل ارائه کرد. در دسامبر ۱۹۸۹ مجمع عمومی سازمان ملل متحد در جواب به گزارش کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه، برگزاری کنفرانس محیط زیست و توسعه را در سال ۱۹۹۲ به

تصویب رساند. در قرارداد ۱۳۸۱ ژوئن ۱۹۹۲ هم زمان با بیستمین سالگرد کنفرانس استکهلم با حضور سران کشورها در ریو (برزیل) برگزار شد. این کنفرانس که کنفرانس زمین نامیده شد فعالیت های بیست ساله ی بین المللی و ملی در زمینه زیست محیطی را ارزیابی کرد. دستاورد این کنفرانس ارائه توسعه پایدار است که بعداً در ابعاد شهری و ناحیه ای تعمیم داده شد. (زیاری، ۱۳۸۴)

ادبیات و پیشینه تحقیق:

کنفرانس های مربوط به محیط زیست:

۱- استکهلم (۱۹۷۲)

۲- ریودوژانیرو (۱۹۹۲): در خصوص محیط زیست و سوراخ شدن لایه ازن، (جهانی فکر کنیم، محلی عمل کنیم)

۳- استانبول (۱۹۹۸): منجر به طرح دستورالعمل ۲۱ شد

۴- هانزو چین (۱۹۹۹) (جنگجو، ۱۳۸۲)

اصول توسعه پایدار که عمدتاً مبتنی بر مباحث موجود در دستورکار ۲۱ کنفرانس ریو می باشد موارد عمده ی زیر را در بر می گیرد:

- درک ارزش محیط زیست

- در نظر گرفتن افق های زمانی طولانی تر در برنامه ریزی

- اصل برابری بین نسلی و میان نسلی

- توسعه پایدار تأکید زیادی به این نکته دارد که نسل آینده، پرداخت کننده ی هزینه زندگی نسل فعلی نمی باشد و نسل آتی با نسل حاضر باهم برابر باشند. پایداری توسعه بستگی به این دارد که همگان از امکانات توسعه پایدار بهره مند شوند، یعنی حتی در حال حاضر در یک نسل بین گروه های مختلف، همگان به طور یکسان از امکانات استفاده کنند. (میراث برابر)

علاوه بر مباحث فوق بیانیه ی ریو که توسط نمایندگان ۱۷۸ کشور جهان از جمله روسای دولت ها و حکومت ها به تصویب رسید، اصول فوق با هدف ایجاد یک همکاری جدید و متعادل جهانی تدوین گردید که منشوری جهت تشریح مساعی میان دولت ها، ملت ها، سازمان ها و جوامع بین المللی در جهت نیل به توسعه پایدار بر پایه اصول زیر می باشد:

اصل (۱)

انسان در کانون اهداف توسعه ی پایدار قرار دارد. انسان ها حق برخورداری از یک زندگی سالم و خلاق در هماهنگی با طبیعت را دارند.

اصل (۲)

بنابر اصول منشور سازمان ملل متحد و قوانین بین المللی کشورها برای بهره برداری از منابع خود در راستای سیاست های توسعه و محیط زیست خود متعهد و مسئول اند و باید یقین حاصل نمایند این گونه فعالیت ها که در قلمرو یا تحت کنترل ایشان صورت می گیرد باعث صدمه به محیط زیست سایر کشورها یا مناطق خارج از قلمرو ملی آنها نمی شود.

اصل (۳)

حق توسعه باید به نحوی اعمال شود که به طور برابر نیازهای نسل کنونی و نسل های آینده را در زمینه توسعه و حفظ محیط زیست برآورده سازد.

اصل (۴)

به منظور نیل به توسعه پایدار، حفاظت از محیط زیست جزء لاینفکی از فرایند توسعه بوده و نمی تواند جدا از آن مدنظر قرار گیرد.

اصل (۵)

کلیه دولت ها و مردم در زمینه ی ریشه کن کردن فقر به عنوان شرط اساسی توسعه پایدار جهت کاهش تفاوت در سطح زندگی و رفع نیازهای اکثریت مردم جهان باید با یکدیگر همکاری نمایند.

اصل (۶)

نیازها و شرایط ویژه کشورهای در حال توسعه، خاصه کشور های با حداقل توسعه و آن دسته از کشور هایی که از لحاظ محیط زیست آسیب پذیرترند، باید از اولویت خاص برخوردار شوند. اقدامات در زمینه ی محیط زیست و توسعه همچنین باید پاسخگوی منافع و نیازهای اکثریت کشورهای جهان باشد.

اصل (۷)

کلیه دولت ها باید در حفظ و نگه داری و بازیافت سلامت و انسجام اکو سیستم های کره زمین و با روحیه آکنده از مشارکت بین المللی با یکدیگر همکاری کنند. با توجه به سهم متفاوت کشورهای جهان در تخریب محیط زیست، دولت های مختلف دارای مسئولیت مشترک لیکن متفاوت هستند. کشور های توسعه یافته به فشارهایی که جوامع آنها بر محیط زیست جهانی وارد نموده و نیز با توجه به تکنولوژی ها و منابع مالی که در اختیار دارند مسئولیت خویش را در زمینه ی تلاش جهانی برای توسعه ی پایدار، اذعان و تایید می نمایند.

اصل (۸)

جهت نیل به توسعه پایدار و کیفیت بالاتر زندگی همگانی، دولت ها باید الگوهای تولید و مصرف غیر پایدار را کاهش داده و سیاست های جمعیتی مناسبی را اتخاذ نمایند.

اصل (۹)

دولت‌ها برای تقویت و ایجاد توانمندی‌های درمانی برای توسعه‌ی پایدار با ارتقاء دانش علمی از طریق تبادلات علمی و تکنولوژی و نیز از طریق ترویج، تطبیق، نشر و انتقال تکنولوژی از جمله تکنولوژی‌های جدید و نوآور با هم همکاری کنند.

اصل (۱۰)

مسائل مربوط به محیط زیست هنگامی به بهترین نحو حل و فصل می‌شوند که کلیه شهروندان در سطوح مناسب در آن شرکت داشته باشند. در سطح ملی هر فرد باید به اطلاعات مربوط به محیط زیست که در اختیار مقامات عمومی است، از جمله به اطلاعات مربوط به مواد و فعالیت‌های خطرآفرین موجود در جوامع خویش دسترسی داشته و امکان شرکت در فرآیند تصمیم‌گیری را داشته باشد. دولت‌ها از طریق اشاعه‌ی عام اطلاعات مربوط به محیط زیست باید در ترویج و ارتقا آگاهی عمومی در این زمینه بکوشد. دسترسی موثر به مذاکرات اداری و قضایی، از جمله به تصمیمات اصلاحی متخذه باید تضمین شود.

اصل (۱۱)

دولت‌ها باید قوانین موثر زیست محیطی وضع نمایند. معیارهای مربوط به محیط زیست، اهداف و اولویت‌های مدیریتی باید منعکس‌کننده‌ی چارچوب محیط زیست و توسعه‌ی باشند که به آن مربوط می‌شوند. معیارهایی که از سوی برخی از کشورها اعمال می‌شود، ممکن است برای کشورهای دیگر به ویژه کشورهای در حال توسعه، نامناسب بوده و متضمن هزینه‌های اقتصادی و اجتماعی بی‌موردی برای آنها باشد.

اصل (۱۲)

دولت‌ها می‌بایست جهت ارتقاء نظام اقتصادی بین‌المللی آزاد و حمایتی که منجر به رشد اقتصادی و توسعه‌ی همه کشورهای شده است به گونه‌ای کارآمد با تخریب محیط زیست مقابله نموده و با یکدیگر همکاری نمایند. سیاست‌های تجاری که در مورد محیط زیست اتخاذ می‌شوند نباید تبدیل به ابزار عامدانه یا تبعیضی غیرقابل توجیه و محدودیت‌های پنهان در عرصه‌ی تجارت بین‌المللی شوند. از اقدامات یکطرفه در مقابل با مسائل محیط زیست خارج از محدوده‌ی قانونی یک کشور باید امتناع شود. هرگونه اقدام در زمینه‌ی حفاظت از محیط زیست فرامرزی یا جهانی تا حد امکان مبتنی بر رضایت بین‌المللی باشد.

اصل (۱۳)

دولت‌ها موظف‌اند قوانین ملی لازم را در زمینه مسئولیت و جبران خسارت قربانیان آلودگی و سایر صدمات وارده بر محیط زیست وضع کنند. همچنین دولت‌ها وظیفه دارند که درخصوص مسئولیت و جبران خسارات مربوط به آثار زیانبار نابودی محیط زیست که ناشی از فعالیت آنها در محدوده‌ی حاکمیت با کنترلشان بر مناطق خارج از قلمرو اختیارات قانونی شان با یکدیگر همکاری کنند.

اصل (۱۴)

دولت ها باید به منظور جلوگیری از تقلیل انتقال جابجایی مواد و اقداماتی که باعث تخریب شدید محیط زیست شده و یا برای بهداشت مردم زیانبار است، فعالانه با کشورهای دیگر همکاری کنند.

اصل (۱۵)

دولت ها برای حفاظت از محیط زیست می بایست به طور گسترده و برحسب توان خویش ، اقدامات پیشگیرانه ای مبذول دارند.

اصل (۱۶)

مقامات ملی باید با التفات به آنکه اصولاً آلوده کننده باید هزینه آلودگی را تقبل نماید و با بذل توجه به منافع عام و بدون ایجاد اختلال در تجارب و سرمایه گذاری بین المللی بکوشد که هزینه ها و بهره گیری از ابزار اقتصادی در زمینه محیط زیست را بین المللی فراهم سازند.

اصل (۱۷)

کلیه فعالیت هایی که ممکن است آثار مخرب جدی بر محیط زیست داشته باشند و اجرای آن منوط به تصمیم مقامات ذی صلاح ملی است، می بایست مشمول ارزیابی تاثیرات زیست محیطی توسط مقامات ملی شوند

اصل (۱۸)

دولت ها باید به فوریت دولت های دیگر را از وقوع هرگونه سانحه ی طبیعی و سایر حوادث غیرمترقبه که احتمالاً بر محیط زیست ایشان اثر زیان باری فوری داشته باشد ، مطلع نمایند. جامعه ی بین المللی از هیچ تلاشی جهت حمایت از کشوری که دچار این تاثیرات شده است، دریغ نوزد.

اصل (۱۹)

در خصوص فعالیت هایی که ممکن است اثر سوء بر محیط زیست فرامرزی گذارند، دولت ها باید اطلاعات مربوطه و به موقع را در اختیار کشورهایی که به طور بالقوه در معرض این خطر هستند، گذاشته و قبل از وقوع باید آنها را مطلع نموده و با حسن نیت در همان مراحل اولیه با آن کشورها مشورت نمایند.

اصل (۲۰)

زنان نقش حیاطی در زمینه ی مدیریت و توسعه ی محیط زیست دارند. از این رو مشارکت کامل آنان در نیل به توسعه ی پایداری امری ضروری و اساسی است.

اصل (۲۱)

خلاقیت آرمان ها و شهامت جوانان باید جهت جلب مشارکت جهانی در نیل به هدف توسعه ی پایدار و تضمین آینده ای بهتر برای همگان بسیج شود.

اصل (۲۲)

افراد بومی و جوامع آنها و سایر جوامع محلی به سبب دانش و آداب و رسوم سنتی خود، در مدیریت و توسعه محیط زیست نقش حیاتی ایفا می کنند. لذا دولت ها باید از هویت فرهنگ و منافع ایشان به طور شایانی حمایت کرده و راه را برای شرکت موثرشان در امر توسعه ی پایدار باز کنند.

اصل (۲۳)

از محیط زیست و منابع طبیعی مردمی که تحت اختناق استبداد و اشتغال قرار دارند، باید حفاظت شوند.

اصل (۲۴)

جنگ ذاتاً نابودکننده ی توسعه پایدار است، لذا دولت ها باید در زمان تضادهای مسلحانه به قوانین بین المللی مربوط به حفاظت از محیط زیست احترام گذاشته و پس از خاتمه در صورت لزوم در توسعه بیشتر مشارکت کنند.

اصل (۲۵)

صلح، توسعه و حفاظت از محیط زیست وابسته به یکدیگر و غیر قابل تفکیک می باشند.

اصل (۲۶)

کلیه اختلاف های دولت ها در زمینه ی زیست محیطی باید از طریق مسالمت آمیز و به کارگیری روش های مطلوب و مطابق با منشور ملل متحد حل و فصل شود.

اصل (۲۷)

کلیه دولت ها و افراد با حسن نیت و روحیه ای آکنده از همکاری در به ثمر رسانیدن اصول منعکس شده در این بیانیه و تدوین قوانین بین المللی در زمینه ی توسعه ی پایدار با یکدیگر تشریک مساعی نمایند. (کردی & رضایی، ۱۳۹۰)

جنبه ها و اهداف کلی توسعه پایدار

سازمان ملل در برنامه محیطی خود، توسعه ی پایدار را دربرگیرنده ی جنبه های زیر معرفی می کند. - کمک به تهیدستان: زیرا در صورت عدم کمک به امرار معاش آنها، راهی برایشان به جز تخریب محیط زیست باقی نمی ماند

- توجه به موثر بودن توسعه با به کارگیری ویژگی های اقتصاد غیرسنتی

- در نظر گرفتن موضوعات مهم تکنولوژی مناسب، بهداشت و مسکن برای همه

- درک این واقعیت که انگیزه های مردم محوری مورد نیاز می باشد.

- کنفرانس جهانی حفاظت و توسعه در اتاوا نیز توسعه پایدار را در پی نیل به اهداف ذیل می داند:

- به هم پیوستگی حفاظت محیط زیست و توسعه

- رفع نیازهای اساسی انسانها

- دستیابی به برابری و عدالت اجتماعی
 - در نظر گرفتن خودگردانی اجتماعی و گوناگونی فرهنگی
 - نگه داری تمامیت اکولوژی
 - کمیسیون جهانی محیط زیست هم اهداف کارکردی توسعه پایدار را چنین بر می شمرد:
 - تغییر کیفیت رشد
 - رفع نیازهای ضروری برای استغال، غذا، انرژی، آب و بهداشت
 - افزایش رشد
 - کنترل جمعیت در یک حد پایدار
 - حفاظت و نگه داری منابع
 - دگرگونی تکنولوژی
 - مدنظر قراردادن محیط زیست و اقتصاد در تصمیم گیری ها
 - دگرگون کردن روابط بین المللی اقتصادی
 - مشارکتی کردن توسعه (کردی & رضایی, ۱۳۹۰)
- براساس موارد فوق به نظر می رسد که توسعه پایدار کلیه ابعاد و جوانب فنی ، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، و زیست محیطی را یکجا مورد توجه قرار می دهد و به سه اصل کارایی و بازدهی اقتصادی، تعادل و استمرار و پایداری محیط زیست، استوار است. از نظر اقتصادی در توسعه پایدار، باید کارایی در کلیه جوانب، عوامل و منابع تولید(مادی و انسانی) مورد توجه قرار گیرند. به طوری که در برابر هر واحد نهاده، میزان ستانده ی مناسب و قابل قبولی از نظر اقتصادی تولید شود. از نظر تعادل باید گفت یکی از ابعاد توسعه پایدار است و از سه بعد زمانی ، مکانی ، میان مناطقی با امکانات محدود و مناطق دارای امکانات و همچنین از نظر اجتماعی برای کلیه ی قشرها و گروه های اجتماعی متعادل باشد، یا اینکه موجب بی تعادلی های زمانی، مکانی و اجتماعی نشود. (کردی & رضایی, ۱۳۹۰)
- ویژگی های شهر پایدار**
- مسئولین تمامی شهرهای مختلف احتیاج به داشتن آگاهی های بیشتری در مورد تاثیرات الگوی مصرف آنها بر سایر مناطق و اکوسیستم ها دارند. در شهرهای پایدار باید نوعی احساس مسئولیت در قبال افزایش در الگوی مصرف به وجود آید. بدین منظور باید در شهرها سیاست هایی در جهت کاهش، بازیافت و مصرف مجدد کود زاید اتخاذ شود. انسجام و یکپارچگی اقتصادی، اکولوژی و اجتماعی می تواند به عنوان ستون و پایه ای به منظور ایجاد یک شهر پایدار عمل کند.
- شهرها در سال های اخیر تغییرات بسیاری را در خود دیده اند. بیشترین تغییرات در نحوه ارتباطات و حمل و نقل در اطراف شهرها رخ داده است. با استفاده از سیستم ارتباطی پایدار(سیستم حمل و نقل

عمومی سریع، راحت و ارزان) می توان از نیاز به سفر کاست. این درحالی است که روز به روز بر اهمیت فناوری اطلاعات افزوده می شود. قلب جوامع و شهرهای پایدار در مراکز خرید، مراکز خدمات رسانی، مراکز آموزشی و سایر تسهیلات روزانه نهفته است. هرکدام از این مراکز باید به راحتی به سیستم حمل و نقل عمومی بر طبق جدول زیر می توان شهرها را از نظر پایداری طبقه بندی کرد.

جدول ۱-مقایسه پایداری شهرها (کردی & رضایی، ۱۳۹۰)

پایداری کمتر	پایداری بیشتر
توسعه مسکونی کم تراکم و گسترده	توسعه مسکونی متراکم
تفکیک کاربری ها، خانه ها، محل های کار و فروشگاهها از هم	کاربری های مختلط و مجاورت خانه ها، محل های کار و فروشگاهها
استخدام افراد در صنایع آلوده کننده ی محیط زیست و استفاده کننده از منابع تجدیدناپذیر	استخدام افراد برپایه تحصیلات و مهارت
رفت و آمد با استفاده از خودروهای شخصی	رفت و آمد به صورت پیاده، با دوچرخه و یا وسایل حمل و نقل عمومی
استفاده از انرژی حرارتی و هسته ای	استفاده از انرژی باد و خورشید
تخلیه فاضلاب در منابع آبی و عدم تصفیه و یا تصفیه ناقص	تصفیه مطلوب فاضلاب و استفاده از مواد طبیعی در تصفیه آن
تغییر شکل و بازسازی چشم اندازهای طبیعی	ایجاد فضای باز طبیعی بدون اعمال تغییرات بی مورد در آنها و حفظت از مرداب ها، جنگل ها و نهرها
استفاده از کودها و آفت کش های شیمیایی	استفاده از کودهای طبیعی

ویژگی های دیگر شهر پایدار:

- کیفیت زندگی
- تضمین های اقتصادی
- مشارکت مردم
- جهانی بیندیشیم، محلی عمل کنیم
- حاکمیت خوب
- فقرزدایی

- تغییر الگوهای ناپیدار مصرف
- توسعه منابع انرژی و حمل و نقل
- امهء یا و بازیافت مواد زائد و مواد شیمیایی
- مسئولیت در برابر آلودگی هوا
- کشاورزی

پایه های اساسی شهر پایدار عبارت اند از:

- ۱- استحکام زیست محیطی
 - ۲- ارتقای کیفیت زندگی
 - ۳- ایجاد کیفیت زندگی
 - ۴- تقویت مشارکت مردمی
 - ۵- حرکت در جهت توسعه پایدار در همه جوانب (کردی & رضایی, ۱۳۹۰)
- توسعه پایدار برای تمامی بخشهای جوامع انسانی ضرورتی غیرقابل انکار است، لیکن جوامع شهری، با توجه به شرایط و وضعیت کنونی، اولویت دارند، چراکه روند توسعه مناطق شهری در کل و به خصوص، در کشورهای در حال توسعه ابعاد بسیار وسیعی به خود گرفته است، به طوری که در سال ۱۹۶۰ سهم این گونه کشورها از ۱۹ کلان شهر در جهان، ۹ منطقه شهری بوده است. در حالی که این تعداد در سال ۲۰۰۰ به ۵۰ کلان شهر، از مجموع ۶۶ مادر شهر رسیده است. (Fu-chen & others, 1998)
- با توجه به اینکه پیامدهای زیان بار به اصطلاح توسعه، تابعی از متغیرهای جمعیت، سرانه و الگوی مصرف است، شهرنشینان عامل تعیین کننده ای در این پیامد های جهانی اند. (صرافی, ۱۳۷۵)
- سنگ بنای پایداری شهری این باور است که شهر همچون نظامی باز متکی به جریان عظیم ورودی مواد و انرژی است و تمامی آنها به صورت ضایعات در نهایت به خارج جریان می یابد. (Rees, 1997)
- با توجه به خصلت چندرشته ای و میان دانشی بودن برنامه ریزی شهری، مبانی فلسفی و علمی همه این الگوها به دانش های عام و فرارشته ای، مانند نظریه سیستمها، نظریه سیبرنتیک و نظریه ارتباطات برمی گردند. جوهره همه آنها بر کل نگری و نگرش سیستمی استوار است که بر شناخت یکپارچه عناصر و ارتباطات اصلی و روند ها و نیرو های کمی و کیفی موثر بر حیات شهر، به جای بررسی تفضیلی اجزا و واحد های جدا از هم، تاکید و اصرار می ورزد. (گل آرا, ۱۳۹۸)
- در چنین شرایطی طراحی ابعاد کالبدی شهر پایدار، بدون ملاحظات زیست محیطی، امکان پذیر نخواهد بود و در گرو سازگاری و انطباق با اصول و استانداردهای بوم شناختی آن است. (Roggema, 1998)

هدف نهایی در برنامه ریزی اعتلای کیفیت زندگی شهری و ارتقای فرهنگ شهرنشینی است. (شاه رستم بیگ، ۱۳۹۸)

سیاستها و راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار

۱- به حداقل رساندن پیامدهای زیست محیطی منفی الگوهای تولید، توزیع و مصرف شهری برای ساکنان و منطقه

۲- به حداقل رساندن مصارف منابع تجدیدپذیر و جایگزین ساختن تدریجی آنها با منابع تجدید شدمی،

۳- تنظیم بهره برداری از منابع تجدید شدمی متناسب با نرخ باز تولید آنها. (Hardoy, 1992)

یکی از شاخص های توسعه پایدار شهری سرمایه اجتماعی می باشد، برای شناخت میزان و یا ظرفیت سرمایه اجتماعی در شهر می توان از شاخص های زیر استفاده کرد: تعداد و نوع تشکل ها، سازمان ها و انجمن های غیر دولتی و محلی، سرانه ی آنها و طول زمان عضویت، گروههای اجتماعی و تعداد سرانه ی آنها، میزان آگاهی و شناخت مردم نسبت به ساختارهای اجتماعی، به عبارت دیگر سرمایه اجتماعی از طریق سنجش میزان عضویت در گروهها و شبکه ها تعیین می شود. (قرخلو & همکاران، ۱۳۸۵)

در مواقعی که جامعه نسبت به یک پدیده یا معرفت عمومی به اجماع یا اتفاق نظر می رسد، بیشترین انرژی هم بستگی در جامعه به وجود می آید و می تواند این (وفاق بین الادهانی)زمینه ساز حرکت های توسعه ای گردد. در این مواقع هم افزایی مثبت نشانگر بیشترین سرمایه اجتماعی در جامعه است. به گونه ی هم بستگی اجتماعی به پیوستگی گروهها و سازمان های اجتماعی در راستای تحقق جامعه ی پایدار می انجامد. (خاتون آبادی، ۱۳۸۴)

سرمایه اجتماعی عبارت است از روابط دوجانبه، تعاملات و شبکه هایی که در میان گروههای انسانی پدیدار می شوند و سطح اعتمادی که در میان گروه و جماعت خاصی به عنوان پیامد تعهدات و هنجارهایی پیوسته با ساختار اجتماعی یافت می شود. (جاجرمی ایمانی، ۱۳۸۰)

چنانچه گذشت، پایداری شهری مفهومی است که در پی طرح توسعه پایدار به عنوان پارادایم جدیدی در جهان مطرح گردید. ریشه های نگرش توسعه پایدار به نارضایتی از نتایج توسعه و رشد اجتماعی- اقتصادی در شهرها از نظر اکولوژی (بوم شناسی) بر می گردد. از اوایل دهه ۷۰ میلادی، جنبشهای گسترده ای با حساسیتهای زیست محیطی بر ضد توسعه متداول شهرها در کشورهای شمال به راه افتاد. (Seits, 1995)

تجربه تاریخی نشان می دهد که روشهای به کار رفته، تاکنون، نتوانسته است ما را به توسعه شهری پایدار هدایت نماید. از این رو، بازنگری در این روشها و توجه به مولفه های جدید یکی از پیش نیازهای اصلی نگرش دوباره به توسعه شهر خواهد بود. باید توجه داشت که در شهرها، به عنوان یک محیط زیست مصنوع انسان، تنها به الگوها و راه حل های تجربی نمی توان بسنده کرد، بلکه باید در

تمامی مراحل متغیرهایی چون تصمیمات انسانی را مدنظر قرارداد و به دیدگاههای جدید برنامه ریزی شهری، مانند طرح راهبردی، طرح توسعه و عمران، طرح ساختاری و طرح عمومی و طرح راهنما توجه کرد. (صابری فر، ۱۳۷۵)

روش تحقیق: به صورت توصیفی و تحلیلی و استدلالی می باشد و از منابع و متون معتبر کتابخانه ای، استنادی و شبکه جهانی اینترنت نیز استفاده شده است. از نظرات ۲۳ نفر از متخصصان و کارشناسان خبره در این حوزه و اساتید دانشگاهی نیز برای تایید و افزایش غنای نتایج کمک گرفته شده است. همچنین از روش دلفی تعدیل شده برای تایید مولفه ها استفاده گردید.

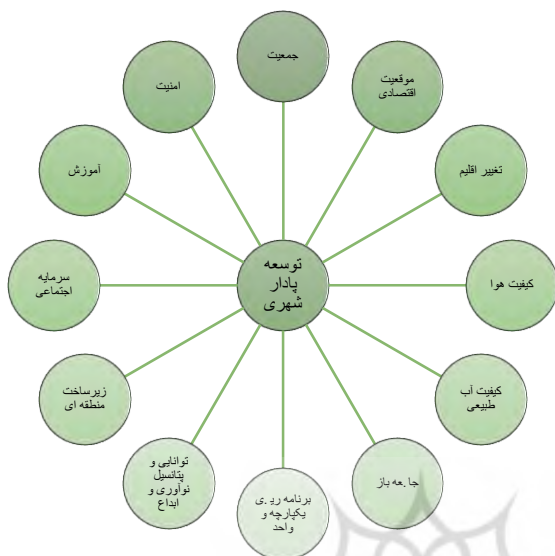
نتیجه گیری:

توسعه پایدار شهری، به عنوان جزئی از توسعه پایدار، برپایه استفاده معقول از منابع طبیعی (آب، زمین، هوا و...) استوار است و توسعه شهری نیز، به عنوان جزئی از سیاستهای توسعه ملی، می تواند و باید در خدمت رشد اقتصادی و تأمین عدالت اجتماعی قرار بگیرد. در واقع طرحها و برنامه ریزی هایی که در این زمینه تهیه و اجراء شده اند، نتوانسته است، به طور دقیق، به تمام جوانب کار توجه داشته باشد، چرا که توسعه پایدار با مدیریت مسئولانه منابع ایجاد خواهد شد تا ضمن برآوردن نیازهای نسل کنونی از منافع نسل آینده نیز محافظت شود. چنین روندی مبارزه ای جانانه برای افراد و جوامع است و باید هرچه زودتر واقع شود، زیرا مسامحه در این کار تصمیم گیری را دشوارتر خواهد ساخت. (پیام یونسکو، ۱۳۷۱)

بررسی ها نشان می دهد مدل دارای ۱۲ مولفه زیر می باشد که مدیران شهری، با استفاده از این مولفه ها می توانند در توسعه پایدار شهری به شیوه علمی و صحیح سهیم باشند. و از نتایج آن در شهر بهره مند شوند.

- ۱- جمعیت ۲- موقعیت اقتصادی ۳- تغییر اقلیم ۴- کیفیت هوا ۵- کیفیت آب طبیعی ۶- جامعه باز ۷- برنامه ریزی یکپارچه و واحد ۸- توانایی و پتانسیل نوآوری و ابداع ۹- زیرساخت منطقه ای ۱۰- سرمایه اجتماعی ۱۱- آموزش ۱۲- امنیت

شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق

جدول ۱- مولفه های تحقیق

ردیف	مولفه	تعداد نظرات تایید مولفه
۱	جمعیت	۲۰
۲	موقعیت اقتصادی	۲۲
۳	تغییر اقلیم	۲۱
۴	کیفیت هوا	۲۰
۵	کیفیت آب طبیعی	۲۱
۶	جامعه باز	۲۲
۷	برنامه ریزی یکپارچه و واحد	۲۲
۸	توانایی و پتانسیل نوآوری و ابداع	۲۱
۹	زیرساخت منطقه ای	۲۱
۱۰	سرمایه اجتماعی	۲۰
۱۱	آموزش	۲۲
۱۲	امنیت	۲۱

منابع و آخذ

- .vol.2 local enviroment .Is sustainable city and oxymom .(۱۹۹۷) .E W Rees
- . World of large cities Enviromental problems in Third .(۱۹۹۲) J Hardoy
London: Ear Hskan
- . black well cambridge . Global isusses .(۱۹۹۵) .L J Seits
- .Globalization and the world of largr cities .(۱۹۹۸) .others و Lo Fu-chen
Tokyo: UN
- technical university -Delft-The . Dioc- the ecological city .(۱۹۹۸) .R Roggema
Netherlands
- پیام یونسکو. (۱۳۷۱). شهروند و محیط زیست شماره ۲۵۸. نشریه یونسکو.
- حسین جاجرمی ایمانی. (۱۳۸۰). سرمایه ی اجتماعی و مدیریت شهری. فصلنامه ی مدیریت شهری ، وزارت کشور سازمان شهرداریهای کشور، سال دوم.
- رستم صابری فر. (۱۳۷۵). پیش نویس طرح سایت بیمارستان دامی مشهد . مهندسین مشاور سازآب شرق.
- رضا گل آرا. (۱۳۹۸). مقالات و پیشنهاداتی در زمینه مشکلات مبتلابه شهرهای بزرگ ، شهرداری مشهد. نگرشی بر روشهای جدید برنامه ریزی.
- زیاری. ک. (۱۳۸۴). برنامه ریزی کاربری اراضی شهری ، یزد: دانشگاه یزد.
- سید احمد خاتون آبادی. (۱۳۸۴). جنبه هایی از توسعه پایدار(از اندیشه تا کنش). اصفهان: جهاد دانشگاهی واحد صنعتی اصفهان.
- شهران جنگجو. (۱۳۸۲). برنامه ریزی شهری و منطقه ای و طراحی شهری(مجموعه سوالهای کارشناسی/ارشد). تهران: پردازشگران.
- طیبه شاه رستم بیگ. (۱۳۹۸). نگرشی بر روشهای جدید برنامه ریزی. بی تا.
- کرامت الله زیاری. (۱۳۷۸). اصول و روش های برنامه ریزی منطقه ای. یزد: دانشگاه یزد.
- محمد شیخی. (۱۳۸۰). حوزه شهرسازی(کنکور کارشناسی/ارشد). تهران: موسسه پارسه.
- مراد کردی، و علی اکبر رضایی. (۱۳۹۰). برنامه ریزی منطقه ای برای مدیران. تهران: پرستا.
- مظفر صرافی. (۱۳۷۵). توسعه پایدار و مسئولیت برنامه ریزان شهری. مجله معماری و شهرسازی شماره ۳۵.
- مهدی قرخلو، و همکاران. (۱۳۸۵). شاخص های توسعه پایدار شهری. جغرافیا و توسعه ناحیه ای، شماره ۸.